

SLOVENCİ V ZAMEJSTVU - REFLEKSIJA OB TRIDESETLETNICI SAMOSTOJNE SLOVENIJE

MEDNARODNI VEČDISCIPLINARNI
POSVET SLOVENSKEGA
ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA IN
INŠTITUTA ZA NARODNOSTNA
VPRAŠANJA V SODELOVANJU S
KULTURNIM DRUŠTVOM ČLEN 7
ZA AVSTRIJSKO ŠTAJERSKO

Slovinci v zamejstvu - refleksija ob tridesetletnici samostojne Slovenije

Mednarodni večdisciplinarni Posvet Slovenskega etnološkega društva in Inštituta za narodnostna vprašanja v sodelovanju s Kulturnim društvom Člen 7 za avstrijsko Štajersko

Uredila: **Anja Moric**

Programski in organizacijski odbor: **Anja Moric, Alenka Černelič Krošelj, Barbara Riman, Susanne Weitlaner**

Jezikovni pregled: **Mateja Jankovič Čurič**

Oblikovanje: **Anja Moric**

© Slovensko etnološko društvo, 2021

Založilo: **Slovensko etnološko društvo**

Izdala: **Slovensko etnološko društvo in Inštitut za narodnostna vprašanja**

Za Slovensko etnološko društvo: **Alenka Černelič Krošelj**, predsednica

Ljubljana, 2021, prva e-izdaja / tisk na zahtevo

Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na: **www.sed-drustvo.si**

Izid publikacije je omogočilo: **Ministrstvo za kulturo Republike Slovenija**

Slovenci v zamejstvu

- refleksija ob tridesetletnici samostojne Slovenije

Mednarodni večdisciplinarni posvet

9. oktober 2021

Slovinci v zamejstvu - refleksija ob tridesetletnici samostojne Slovenije

Nastanek samostojne Slovenije ni vplival zgolj na življenje državljanov in/ali prebivalcev Republike Slovenije, pač pa je zaznamoval tudi slovenske zamejske skupnosti, ki so ostale izven meja novonastale države.

Ob tridesetletnici razglasitve samostojne in neodvisne države v delovni skupini Slovenskega etnološkega društva za Slovence izven meja Republike Slovenije in Inštitutu za narodnostna vprašanja ob sodelovanju s Kulturnim društvom člen 7 za avstrijsko Štajersko organiziramo strokovno-znanstveni mednarodni večdisciplinarni posvet, namenjen prav vprašanju Slovenk in Slovencev, ki v času osamosvojitve niso živeli na ozemlju Republike Slovenije. Pridobiti želimo vpogled v občutenje njihovega statusa, ovrednotiti sistem podpore oz. skrbi zanje, izzive, s katerimi se njihove skupnosti srečujejo, priložnosti ali težave, ki so jim jih prinesle spremembe političnih meja, evropska integracija in obdobja kriz (gospodarska, epidemija itd.).

Izbrane predstavitve:

- nagovarjajo specifične zamejskih in izseljenskih skupnosti (vprašanje identitet, jezika, kulture, položaja in statusa itd.),
- prevprašujejo koncepte, kot so npr. matična država, zamejstvo, izseljenstvo, avtohtonost idr.,
- analizirajo pravni vidik zamejstva in izseljenstva,
- predstavljajo delovanje zamejskih in izseljenskih organizacij,
- osvetljujejo odnose med matično domovino, zamejskimi in izseljenskimi skupnostmi in državami gostiteljicami ter
- naslavlja druga z zamejstvom in izseljenstvom povezana vprašanja in dileme.

PROGRAM

10.30

Registracija udeležencev

11.00

Uvodni nagovori: Anja Moric, Alenka Černelič Krošelj, Boris Jesih, Susanne Weitlanner

11.10-12.30

Susanne Weitlanner

Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko in Pavlova hiša

Boris Jesih

Slovenci v Avstriji po treh desetletjih samostojne slovenske države

Martina Piko - Rustia

Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik iz Celovca - Čezmejna znanstveno-raziskovalna dejavnost treh desetletij

12.30-12.45

Odmor za kavo

12.45-14.15

Nikoletta Vajda - Nagy

Zveza Slovencev na Madžarskem

Barbara Riman

30 let slovenske skupnosti na Hrvaškem

Marko Smole

Palčava šiša in obmejno zamejstvo Gorskega kotarja

14.15-15.15

Odmor za kosilo in priložnost za ogled razstave

15.15-17.15

Kasilda Bedenk

Čezmejno prijateljstvo - priložnosti in izzivi

Alenka Černelič Krošelj

Posavje in sodelovanja »čez mejo«

Tanja Roženbergar

Vtisi 30, razstava o spominih na 30 let samostojne Slovenije

Anja Moric

»Pustite nam biti večjezični« - razmislek o izseljenskih in zamejskih identitetah

17.15

Sklepna razprava

POVZETKI

Susanne Weitlaner

Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko

Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko in Pavlova hiša

Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko in Pavlova hiša sta skoraj tako stara kot Republika Slovenija. Majhno društvo se je razvilo v prepoznavno ustanovo, ki deluje čezmejno in vedno dvo- oz. večjezično. Susanne Weitlaner bo v svojem predavanju predstavila razvoj Kulturnega društva Člen 7 in spremembe v odnosih v okolju in sodelovanju. Društvo je bilo na začetku zelo politično aktivno, z nakupom Pavlove hiše pa je dobilo tudi prostore, v katerih se izvajajo kulturne prireditve in je lahko aktivnosti razširilo tudi v Gradec.

Slovenci v Avstriji po treh desetletjih samostojne slovenske države

V prispevku se bomo dotaknili nekaterih bistvenih vprašanj, ki determinirajo današnji položaj slovenske manjšine v Avstriji tudi z vidika odnosov s Slovenijo:

- V čem se je spremenil in v kolikšni meri odnos med t. i. državo matičnega naroda in slovensko manjšino v Avstriji in v okviru tega položaj manjšine v okviru bilateralnih odnosov med obema državama?
- V kolikšni meri so notranjepolitični odnosi med manjšinskimi organizacijami posledica vplivov iz Slovenije? Ali je manjšina subjekt ali več subjektov z različnimi pogledi na položaj in smeri razvoja?
- V čem se je spremenil odnos avstrijske politike do slovenske manjšine v Avstriji in vloga Slovenije pri tem?
- Ali spremenjen odnos in izboljšanje vzdušja med manjšino in večino omogoča pogoje za razvoj manjšine?

Martina Piko - Rustia

Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik iz Celovca

Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik iz Celovca - Čezmejna znanstveno-raziskovalna dejavnost treh desetletij

Leta 1983 je Krščanska kulturna zveza (KKZ) v Celovcu med svoja delovna področja sprejela zbiranje in proučevanje narodopisnega blaga na Koroškem. Z ustanovitvijo narodopisnega oddelka pri KKZ je etnološka dejavnost močno narasla, zato se je KKZ odločila za novo obliko organizirane etnološke dejavnosti na Koroškem. Leta 1992 je KKZ sprejela pravila Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik in ustanovila inštitut. Maja 1994 je bilo ustanovljeno Narodopisno društvo Urban Jarnik, ki je od takrat pravni nosilec Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik.

Inštitut se posveča etnološkim raziskavam snovne in nesnovne dediščine na Koroškem, v katere so vključena tudi kulturnozgodovinska in jezikovna vprašanja (www.ethno.at). Težišča inštitutskega delovanja so terenske raziskave, priprava publikacij in znanstvenih srečanj ter občasne razstave. Arhivska dejavnost in avdiovizualne dokumentacije dopolnjujejo etnološko raziskovalno dejavnost na dvojezičnem območju Koroške.

V raziskovalno dejavnost narodopisnega oddelka pri Krščanski kulturni zvezi in kasneje v dejavnosti inštituta Urban Jarnik so bili od vsega začetka naprej vključeni - poleg raziskovalcev in raziskovalk ter študentov in študentk s Koroške - tudi raziskovalci in raziskovalke ter študenti in študentke iz Slovenije, ki so pomembno (so)oblikovali etnološko raziskovalno dejavnost na Koroškem. Od leta 1999 je inštitut Urban Jarnik izvedel več čezmejnih evropskih projektov v programih med Avstrijo in Slovenijo. Leta 1998 je bil inštitut sprejet v evidenco raziskovalnih zavodov in organizacij pri takratnem Ministrstvu za znanost in tehnologijo RS, danes ARRS, kar omogoča vključevanje inštituta v raziskovalne projekte v Sloveniji.

Nikoletta Vajda - Nagy

Zveza Slovencev na Madžarskem

Zveza Slovencev na Madžarskem

Pred 31 leti ustanovljena Zveza Slovencev na Madžarskem je postavila temelje kulturne avtonomije slovenske narodne skupnosti na Madžarskem. Skrbeli smo in še danes skrbimo za ohranjanje ter razvoj kulturne dediščine in maternega jezika, izdajamo različne publikacije, organiziramo prireditve in si prizadevamo za gospodarski razvoj Porabja. Uspešno zastopamo politične, kulturne, izobraževalne in gospodarske interese slovenske skupnosti, a pri svojih prizadevanjih nismo sami.

Zveza Slovencev na Madžarskem dela skupaj in v soglasju z Državno slovensko samoupravo, saj se naloge obeh organizacij na področju zaščite in razvoja narodnosti prepletajo in dopolnjujejo. Naše delo je še bolj uspešno in vidno, odkar imamo svojo zagovornico v madžarskem parlamentu. Vzpostavili smo tudi dobro sodelovanje s slovenskim generalnim konzulatom v Monoštru in z veleposlaništvom Slovenije v Budimpešti. Vsako obdobje pa prinaša tudi nove izzive in nove želje.

Primarna naloga Zveze Slovencev je skrb za ohranjanje slovenske kulture, jezika in narodne pripadnosti Slovencev na Madžarskem. Pod našim okriljem delujejo odrasle in otroške kulturne skupine. Za delovanje naše organizacije in kulturnih skupin nam finančno podporo zagotavlja Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, v zadnjem obdobju pa dobivamo znatno podporo tudi od madžarske vlade. Prizadevamo si za gospodarski razvoj in perspektivo območja, na katerem živimo Slovenci. Pomembni akterji in sooblikovalci našega dela postajajo mladi, oni so naša prihodnost. Delamo na tem, da postane naša pokrajina gospodarsko razvita, da bo mladim zagotavljala privlačne možnosti za zaposlitev in primerne življenjske pogoje za ustvarjanje v domačem okolju.

Poleg izvajanja obstoječih projektov si želimo uspešno izpeljati dolgoročne načrte. Med njimi je tudi galerija, v kateri bi lahko razstavljali likovna dela, ki so plod vsakoletne mednarodne likovne kolonije, ki jo v Monoštru že 20 let organizira Zveza Slovencev.

Imamo še nadaljnje načrte, smo ambiciozni in želimo še naprej delati v korist slovenske skupnosti na Madžarskem in njene svetle prihodnosti.

Barbara Riman

Inštitut za narodnostna vprašanja

30 let slovenske skupnosti na Hrvaškem

Slovenci so na Hrvaškem kontinuirano prisotni in se niso pojavili šele z nastankom Republike Slovenije. Dejstvo pa je, da se je njihov položaj od leta 1991 radikalno spremenil in da so se tedaj Slovenci na Hrvaškem tudi uradno pridružili dotedanjam slovenskim skupnostim v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Zaradi politično-zgodovinskih dogajanj sta bila razvoj in ohranjanje slovenskega jezika in kulture na Hrvaškem na določen način omejena. V predavanju bodo prikazani razvoj slovenske (samo)organizacije, procesi uveljavljanja pravic in skrb za ohranjanje slovenskega jezika in kulture.

Marko Smole

Etnološka zbirka Palčava šiša

Palčava šiša in obmejno zamejstvo Gorskega kotarja

Z dejavnostjo Etnološke zbirke Palčava šiša v Plešcih, v dolini obmejne Čabranke na Hrvaškem, smo pričeli leta 2006, ko je bila hiša z zbirkami odprta za javnost. S pripravami, otvoritvijo in kasnejšimi dejavnostmi opozarjamo na skupen čezmejni kulturni prostor in na povezave med ljudmi z obeh strani doline - prek državne meje. Območje našega dela Hrvaške - severozahodnega dela Gorskega kotarja, ki je bilo vso zgodovino močno povezano s Kranjsko, je bilo sicer že nekaj desetletij marginalizirano, podobno kot slovenski del čez dolino, a sta oba kljub odseljevanju, ki se žal nadaljuje tudi po 30 letih samostojnosti obeh držav, zadržala svojo identiteto lokalnih govorov in običajev, ki so jih nekdanji priseljenci pretežno iz slovenskega kulturnega prostora. Državna meja in stopnjujoča strogost obmejnega režima - razmejevanja sicer vsa zadnja leta in desetletja družbo razjeda in spravlja v nezavidljiv razvojni položaj. Kljub visoki ograji in bodeči žici s svojimi projekti vztrajamo in dokazujemo, da tudi na področju kulturne dediščine lahko naredimo največ s prekomejnimi projekti, saj z njimi opozarjamo na potrebo trajnostnega razvoja in obenem budimo upanje na bolj odprto dolino v prihodnosti. Razvoj je bil celo njeno zgodovino in je še vedno v ozki dolini možen le s sodelovanjem, sodelovanje pa le do takrat, dokler v dolini še ostaja kritična masa mladih. Posebej na slovenski strani jih žal že močno primanjkuje.

Čezmejno prijateljstvo - priložnosti in izzivi

Društvo Avstrijsko-slovensko prijateljstvo Gradec je le slabo poldrugo leto mlajše od države Slovenije. Ustanovljeno je bilo namreč 6. novembra 1992 v Gradcu z namenom, da bi s kulturnimi projekti, sodelovanjem s slovenskimi društvi in srečanji prebivalcev obeh sosednjih držav negovali in poglobljali kulturne, literarne, umetnostne, gospodarske in prijateljske odnose med Avstrijo (predvsem deželo Štajersko) in Slovenijo, še posebej med partnerskima mestoma Maribor in Gradec.

Društvo se lahko danes ponosno ozre na bogato skoraj tridesetletno delovanje, ki je pustilo veliko sledi na obeh straneh meje, predvsem pa v mestu Gradec. Če so bili na začetku ustanovni člani večinoma Slovenci, živeči na avstrijskem in slovenskem Štajerskem, je danes članstvo (trenutno 113 članov) precej bolj pestro, saj se je društvu pridružilo precej koroških Slovencev in avstrijskih državljanov brez slovenskih korenin. Prav zanimanje slednjih za slovensko kulturo, jezik in pokrajinske lepote je motor, ki žene čezmejna prijateljstva in tke nevidne vezi med ljudmi obeh narodov s pestro in ne vedno dobronamerno zgodovino.

Od ustanovitve Slovenske čitalnice v Gradcu 6. junija 2013 društvo tesneje sodeluje z drugimi slovenskimi društvi in organizacijami na avstrijskem Štajerskem, saj skupaj oblikujejo slovenski kulturni program v Gradcu. Sodelovanje s slovenskimi društvi v matični domovini poteka najbolje na področju umetnosti in kulture, manj možnosti pa je na turističnem, gospodarskem in znanstvenem področju.

Slovenska čitalnica je pritegnila tudi več Slovencev, živečih v Gradcu in na avstrijskem Štajerskem, a se za slovensko kulturo zanimajo predvsem Slovenci, ki v Avstriji živijo dlje, medtem ko se številni mlajši, ki so se priselili v zadnjih letih, (še) ne zanimajo za slovenske prireditve. Gradec pravzaprav ne sodi v slovensko zamejstvo, saj tu ni avtohtonih (manjšinskih) Slovencev, pač pa so se v Gradec priseljevali Slovenci v vseh preteklih stoletjih predvsem iz gospodarskih, poklicnih, izobraževalnih ali zasebnih (partnerskih ali družinskih) razlogov. O tem pričajo tudi številni slovenski grobovi na graških pokopališčih.

Kljub precejšnji slovenski skupnosti v Gradcu pa Slovenci tu močno pogrešajo čvrstejšo in vidnejšo podporo matice na številnih področjih.

Posavje in sodelovanja »čez mejo«

Posavje, neformalna pokrajina med rekami Savo, Krko, Mirno in Sotlo, je tudi obmejna pokrajina. Vezi med Slovenijo in Hrvaško so tako rekoč že »od nekdanj« izjemno močne, sodelovanja pa vzpostavljena na različnih ravneh. V prispevku bo avtorica predstavila nekaj povezav skozi stoletja, tako političnih, ekonomskih, družbenih, prepletanje istovetnosti in načinov življenja, predstavila pa bo tudi nekaj projektov, med katerimi ima v zadnjem letu osrednje mesto »Toporišičevo leto« v čast akademiku prof. dr. Jožetu Toporišiču (1824–2014), ki se je iz enega leta (11. 10. 2015–11. 10. 2016) razvilo v trajnosti program tudi tesnega sodelovanja s Slovenci v Zagrebu in na Hrvaškem.

Programsko se prepletajo tudi raznolike druge teme, kot je dediščina študentov zagrebške likovne akademije, predvsem med obema vojnoma, iz območja Posavja in Slovenije, ki so zaznamovali območje in povezujejo Slovenski dom v Zagrebu in Posavski muzej Brežice, pa tudi Nacionalni muzej za moderno umetnost Zagreb, Posavski muzej Brežice, Galerijo Božidar Jakac Kostanjevica na Krki idr.

Obmejno območje ponuja številna mreženja, v Posavskem muzeju Brežice pa smo še posebej hvaležni za dobra sodelovanja s posamezniki in ustanovami, ki predstavljajo Slovence na Hrvaškem, predvsem tik ob meji v Samoborju in Zagrebu ter med Gorjanci in Žumberkom.

Vtisi 30, razstava o spominih na 30 let samostojne Slovenije

V jubilejnem letu 30-letnice samostojne Slovenije je Slovenski etnografski muzej v sodelovanju z Narodno in univerzitetno knjižnico pripravil razstavo Vtisi 30 - spomini Slovenk in Slovencev po svetu na priznanje samostojne Slovenije. V vzorcu 67 pričevanj se je povabilu odzvalo tudi 16 oseb, ki bivajo v sosednjih deželah - 9 iz Italije, 4 iz Hrvaške in 3 iz Avstrije.

Raziskava terena je bila izvedena z metodo intervjuja (vprašalnik), sodelujoči so izhajali iz različnih socialnih in profesionalnih ozadij, sodelovali so takratni šolarji, študentje, osebe, ki so bile vpete v družbeno-politično življenje, kulturniki, poslovneži, umetniki. Vprašalnik je obsegal vprašanja o osebnih spominih posameznika na osamosvojitve Slovenije, o tem, kdaj in kako so sprejeli novico o prelomnih trenutkih v Sloveniji, kakšen je bil njihov odziv in kaj intervjuvancem pomeni Slovenija danes. Na ta način smo pridobili prerez slovenskega spomina na čas osamosvojitve izven meja matične države in v mednarodnem kontekstu.

Razstava je v prostorih Slovenskega etnografskega muzeja na ogled od junija 2021 do januarja 2022.

Anja Moric

Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo FF UL,
Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU

»Pustite nam biti večjezični« - razmislek o izseljenskih in zamejskih identitetah

Pravno-formalna opredelitev slovenskega izseljenstva slovensko nacijo in slovensko izseljenstvo razume izključno kot utemeljena na slovenskem poreklu in slovenskem jeziku. Izhaja iz obdobja osamosvojitve Slovenije, ko si je slovenska nacija šele izborila lastno državo po modelu nacionalnih držav z enim titularnim narodom. Definicija je ustrezala duhu tedanjega časa, aktualni realnosti izseljencev (pa tudi zamejcev) pa se (še) ni prilagodila. Etnično in jezikovno pojmovanje slovenskega naroda je prisotno celo v organizacijah, ki v Sloveniji skrbijo za stike in povezovanje s slovenskimi izseljenci. V prispevku razmišljam o specifikah migrantske in zamejske izkušnje oz. večplastnosti identitet. Predstavljam primere, ki pod vprašaj postavljajo dožemanje jezika in etničnosti kot temeljnih indikatorjev slovenskega izseljenca.

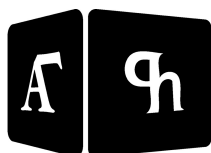
1975-2020

SLOVENSKO *ĕtnološko* DRUŠTVO
SLOVENE *ĕthnological* SOCIETY

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

